

a mestského priestoru. Debatovalo sa o dekomunizácii, mestá dostávali nové názvy a staršiu generáciu porážala tá nadchádzajúca. Mladých unavovali staré mýty a vopred určené životné boje, ktoré boli nútení zvädzať. Presťahovalci sa snažili prispôsobiť menšie mestá, v ktorých sa ocitli, svojim potrebám – kultúre, školstvu, podnikaniu.

Mne sa pošťastilo a stal som sa členom projektového tímu *Metamesto: Východ*, ktorý viedla mimovládna organizácia Garage Gang. Rok a pol sme pracovali v šiestich mestách v Doneckej a Luhanskej oblasti: v Kostantynivke, Pokrovsku (niekdajšom Krasnoarmejsku), Dobropilli, Lysyčansku, Sjevjerodonecku a Bachmute (niekdajšom Artomovsku).

Každý z nás mal svoju úlohu – jedni sa zaoberali urbanistickými otázkami, druhí sa venovali architektonickým riešeniam s cieľom skrášliť život miestnych, ďalší mali na starosti oficiálnu a neoficiálnu kultúru. Výsledkom mala byť aktivizácia kultúrneho života vybraných miest, budovanie voľných verejných priestranstiev, nadviazanie kontaktov medzi aktivistami, usporadúvanie workshopov a organizácia projektov na „spoločné náklady“.

Ja som mal na starosti výskum mestských mytologém. Nájsť tie najmenšie nedeliteľné častice mýtu rozloženého na atómy. Dopátrať sa univerzálne. Vykonať pitvu Chrona požierajúceho svoje deti jednu generáciu za druhou.

Mytologémy úzko súvisia s rozprávaním, reprodukovateľnosťou. Dajú sa vyťažiť, vylúpnuť z vedomia miestnych. Dajú sa nanútiť, zakoreniť, vštepiť.

Občas sú to historické postavy, miestni dejatelia, po ktorých pomenúvajú ulice v mestečkách, ale aj duševné

poruchy. Mytologéma je príbeh, celok, obraz zrozumiteľný každému obyvateľovi toho-ktorého mesta bez ohľadu na príslušnosť k určitej generácii.

Z tých príbehov, z mytologém, sa nakoniec mali stať umelecké diela vytvorené mladými ukrajinskými umelcami a rozmiestnené vo verejnom priestore.

Štruktúra tejto knihy do značnej miery reprodukuje priebeh výskumu – prvé zoznámenie, návrat a hlbší ponor a napokon pokus opísať, čo sa stalo. Spojiť všetky dejové línie.

Každé zo šiestich miest sme navštívili počas všetkých štyroch ročných období. Pocity sa striedali, februárovú depresiu nahrádzalo marcové blato, júlová zeleň a napokon suchý september a potom znovu nasledoval pád do novembrovej depresie zasypanej uhoľným prachom.

2

Prečo som odišiel na Východ a cestoval po ňom niekoľko rokov?

Človek môže prežiť celý úspešný život, mať kariéru, každoročne lietieť na zimnú či letnú dovolenku a nikdy pritom necestovať zo severu na juh. Ani z východu na západ. Všetci máme pomyselnú mapu stereotypov a predstáv o svojej krajine – na severe vraj nie je nič, len továrne, robotníci, žiadna kultúra. Či naopak – sami lajdáci a závisláci. Alebo ďalší kultúrny Piemont, ktorý však v honbe za turistickým „polohovaním“ stráca vlastnú identitu.

A ako porozumieť časti svojej krajiny, v ktorej vypukne vojna? Hybridná vojna, vnucovanie názorov; akoby nešlo o imperialistickú okupáciu, ale o prejav vôle miestneho obyvateľstva. Akoby nešlo o manipuláciu povstania más,

Rozčúlený dav skandujúci jeho meno zastavilo až pol tisíca milicionárov a príslušníkov poriadkovej polície.

O tri týždne Nikitina zatkli a obvinili z protisovietskeho sprisahania. A ako sa dá bojovať s protivníkmi? Ako ich naučiť láske k Vlasti? Nijak inak než nútenou liečbou.

Spočiatku nerozumel, kam ho to vlečú. Svitlo mu až pri slovách sanitára: „Usúdili, že keď si sa dal na politiku, asi si prišiel o rozum. O svoje veci sa nestrachuj, budeš tu navždy.“ V Dnipropetrovskej špeciálnej psychiatrickej liečebni strávil Nikitin tri roky. Na prvom oddelení vraj bolo tridsať mužov s telami zohavenými experimentálnou liečbou a násilím. Vylučovali príznačný zápach chémie, ktorý zaplnil celý priestor.

Sovietsky systém vedel byť skutočným inžinierom ľudských duší. Napríklad vedel premeniť zdravého pacienta na lazára. Alebo mu zvýšil telesnú teplotu na štyridsiatku a spôsoboval bolesť, čo sa sformovala do podoby vrtačky zahŕňajúcej sa do tela.

A boli tam aj takí ako on. Politickí. Nespolahliví. Nezlomní. Tí, ktorí sponchybnili systém.

Nikitin sa nikdy nezľakol práce, v liečebni sa zabýval, pracoval ako tesár a kamenár a neskôr aj ako sanitár.

Napokon ho previezli do všeobecnej psychiatrickej liečebne v Donecku, odkiaľ ho pustili až v marci roku 1976.

Pochopil, že spravodlivosť musí hľadať inde, tam jej niet. Už o rok ho znovu zavreli, chytili ho neďaleko nórskoho veľvyslanectva, kde žiadal o politický azyl. Z Doneckej mestskej psychiatrickej liečebne sa Nikitinovi podarilo utiecť. Niektoré zdroje uvádzajú, že sa v lesoch skrýval viac než mesiac. KGB ho opäť chytila a umiestnila do už bolestne známej Dnipropetrovskej špeciálnej psychiatrickej liečebne. O nejaký čas ho opäť previezli do Donecka.

Tak prešli tri roky.

Až kým ho v roku 1980 nepustili na slobodu.

Nikitin sa stal nepohodlným pre systém a nepotrebným pre miestnych legendami opradených vládcov. Jedna taká legenda hovorí o opijáši na svadbe niečieho syna na lodi, ktorá bez akéhokoľvek varovania vplávala do tureckých výsostných vôd.

Rozzúrený Volodymyr Dehťarov, tajomník oblastného stranického výboru – ten, vďaka ktorému sa Doneck stal známy ako mesto ruží – chrstol Nikitinovi priamo do tváre: „Ak budeš strkať nos do našich záležitostí, krv ti s uhlím pomiešam a zomeliem ťa na hnojivo!“

V roku 1980 Nikitin pozval do Donecka dvoch zahraničných novinárov, aby to všetko videli na vlastné oči a rozpovedali celému svetu, ako represívna mašinéria nakladá s telami a dušami svojich občanov.

Novinári s ním strávili štyri dni.

V jeden večer vyzrel z okna na čakajúce autá príslušníkov Výboru pre štátnu bezpečnosť a povedal: „Myslím, že len čo odídete, zavrú ma.“

A hovoril ďalej.

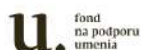
1

Na ukrajinskom Východe som sa po prvýkrát ocitol v decembri 2016.

Bolo to zvláštne obdobie.

Prebiehalo tam hľadanie a formovanie identity; nosenie vencov a tričiek s nápismi „Láskajte sa krásavice, lež nie s Moskaľany²“ sa stalo výzvou a menilo sa na politické heslo. Vymierala ideológia, ktorá v podobe vrstiev graffiti a ošúchaných billboardov volala z trosiek tovární

Vydanie publikácie podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia

This book has been published with the support of the Translate Ukraine Translation Program

Táto kniha vznikla s podporou prekladateľského programu Translate Ukraine

**UKRAINIAN
//III BOOK
INSTITUTE**

Copyright © 2024 by Oleksandr Myched
Translation © Veronika Goldiňáková
Design & Layout © Pavlína S. Morháčová
ISBN 978-80-8203-538-7

Intro

0

V decembri 1980 sa Oleksij Nikitin v Donecku stretol s reportérmi Kevinom Klosem (z denníka *Washington Post*) a Davidom Satterom (z denníka *Financial Times*), aby im rozpovedal o svojom životnom prostredí na Donbase a o chaos, ktorý opantol jeho vlastný život.¹ O témy nebola núdza.

V roku 1969 tridsaťdvaročný Oleksij zhromaždil 129 pracovníkov, ktorí sa podpísali pod spoločný list adresovaný ÚV KSSZ o protiprávnom konaní vedenia baní Butivka a o systematickom porušovaní bezpečnostných postupov. Nikitin pracoval ako banský inžinier a chcel vytvoriť skupinu, ktorá by hájila práva robotníkov. Varoval, že v bani hrozí výbuch. O rok nato ho prepustili, ešte o čosi neskôr vylúčili zo strany a baníkov prinútili odvolať podpisy kolektívneho listu.

V Donecku v tom čase fungovalo vyše päťdesiat baní, no Oleksij sa ocitol na čiernej listine a v žiadnej ho nechceli zamestnať.

Dva roky sa dovoľával spravodlivosti, navštevoval Moskvu. Pokúsil sa preniknúť na nórske veľvyslanectvo a odovzdať im svoje svedectvo a dokumenty. Zadržala ho KGB a odviezla späť do Donecka.

V decembri 1971 v bani Butivka došlo k výbuchu. Baníci si spomenuli na Nikitina a jeho predpoveď katastrofy.